

Vertaling van Die Umkehr des Worts Eugen Rosenstock-Huessy
Im Kreuz der Wirklichkeit
Eine nach-goethische Soziologie
Band 3 Die Vollzahl der Zeiten
Talheimer Verlag 2008/2009 S. 281 – 297
Vertaler: Drs. Lise van der Molen

De ommekeer van het woord

De Septuaginta

Terwijl de uitgaven van de klassieken en de conversatielexica in Alexandrië ontstonden, die in die tijd 'encyclopediën' heetten, 'cirkels van het weten', de catalogi en grammatica's, na de dood van Alexander de Grote. In die tijd trad daar ook een vertaling van de bijbel uit het Hebreeuws in het Grieks aan het licht; deze SEPTUAGINTA gold later als het werk van tweeënzeventig door de Heilige Geest geleide vertalers, van de hermeneuten.

Een hermeneut is een dienaar van de schrijf- en taalkundige Hermes, van de Egyptische Thot. En zo in het gebruik van de naam 'Hermes' treden voor een dienst aan de bijbel van Hem, die er zijn zal, de hemelse wereld van de rijken en van de Griekse logos voor de eerste keer onder de ban van de enige GOD.

Vandaar is de SEPTUAGINTA van de tweeënzeventig hermeneuten een de verhouding van de mensheid tot de taal veranderende gebeurtenis. De bijbel werd uit haar binnen-Israëlietische verbondsark weggehaald en de geschiedenis van de SEPTUAGINTA behoort met Johannes de Doper tot de vooravond van de kerk als de belofte van het griekse NIEUWE TESTAMENT.

Iedere gebeurtenis waardoor zich onze verhouding tot het woord verandert behoort in de geschiedenis van onze soort. Want zij bestaat uit de veranderingen van onze spraak- en spreekwijzen. Spreken verwekt de aangezichten van de mensen. Soortgeschiedenis is godsdienstgeschiedenis. Maar zij is dat slechts daarom omdat godsdienst 'spreken met elkaar met het oog op GOD over de wereld' is. De schijnbaar argeloze zegswijze: "van God en de wereld spreken" geeft goed weer wat het uitmaakt, mensen te heten. Het 'maakt' ons metterdaad 'uit' omdat wij tevoren nog helemaal niet 'existerden'. Het echte spreken van GOD en de wereld maakt ons namelijk uit omdat het onze trekken naar buiten brengt en welft en omdat wij slechts daardoor ons "schoon menselijk aangezicht" hebben.

Het is toch echt niet waar dat wij mensen 'één taal spreken'. Dat zeggen wel de idealisten of materialisten. De idealisten spinnen gedachten en leggen ze dan aan het publiek voor. Dat doen ze dan in het Duits of het Latijn en daartoe moeten ze, zoals ze zeggen, een taal 'beheersen'. De materialisten benutten de taal om te ranselen, te steken en te slaan tot de aanval tegen de bourgeois, als leuzen, vaak als boemerang.

Maar het sprekende mensenkind spreekt *in* een taal. In haar spreekt het namelijk iemand *aan*. Aanspraak, aanspreken, antwoord vormen de met hun ogen sprekende mensen. Want het woord 'aangezicht' roemt aan mensen dat wij elkaar aanzien.

Zolang nog een mensenkind de taal spreekt voor het doel waarvoor de liefde ze ons gaf: voor het aanspreken en antwoorden onder elkaar aanzien (het zogenaamde aanzien van de persoon is het tegendeel van *elkaar* aanzien), zolang kan men opnieuw de ontdekking doen die onze wetenschap sedert vijfhonderd jaar genegeerd heeft: *De ontdekking van de weg, die*

de geest neemt tot ingang in het vlees.

Hoe vormt zich een gezicht? Doordat het aangezicht wordt. Hoe wordt het aangezicht? Doordat mensen elkaar aanzien terwijl zij met elkaar spreken. Wanneer houden mensen het uit, elkaar in het oog te zien, jegens elkaar stand te houden en elkaar in het oog te vatten? Wanneer zij elkaar om beurten begrijpen en willen vatten omdat ze elkaar achten, lief- hebben en vertrouwen. Wanneer blijft een gezicht vormloos? Wanneer de mens niemand in het oog vat, tot wie hij spreekt en wanneer niemand op hem acht slaat terwijl hij spreekt. Dan zijn wij ongelukkig. En ons gezicht wordt niet tot aangezicht. Wij moeten dan uit de ijswoestijn van hen die ons niet aanzien, die wij niet aanzien, weg naar een wijdere wereld en naar een straal van geestdrift ons gezicht sturen of wij vergaan.

De fonetici letten niet op het aanzien van de sprekers die ze af luisteren, de kundigen van de soort doen dat niet met het spreken van de door hen opgemeten gezichten. Zo is het geheim van de menselijke gezichtsvorming verborgen gebleven. Het aangeboren gezicht en het soortgezicht zijn twee verschillende zijden van de geschiedenis van de mens, maar die zijn slechts afwisselende zijden en pas samen worden zij begrijpelijk.

Het heiligdom

Pas hun spel van afwisseling wijst ons aan wat spreken is in vergelijking met het knorren, blaten, zoemen en balken van dieren. De lezer betreedt hier het meest innerlijke heiligdom van het woord. Aan de foneticus en kundige van de soort, maar ook aan de filoloog is dat niet opgegaan, zolang hen de innerlijke omkeer van onze lichamen door het spreken ontgaat. De werktuigen van onze zinnen waarmee wij spreken keren onder het spreken hun richting om en houden op, werktuigen van zinnen, geslachtsorganen, spieren, ademhalingen van ons lijf te zijn.

Spreken kan slechts de bekeerde die zelf op zijn eigen lijf in het spreken toegaat, omdat het oog van wie hem aanziet hem op zichzelf terugwerpt en hij dat verneemt wat hij zelf gezegd heeft.

Daarop zegt de fysioloog van het geluid of de kundige van de soort: “Je bedoelt dat de werktuigen van de taal door durend gebruik je spieren en gezichtsbenen veranderen. Weten wij al lang.” Nu, dat is waar, maar het zou niemand aangaan behalve de zang- en taalleraar. Lippen sluiten, tong bewegen, huid sluiten zouden op zich oninteressant zijn. Maar het gezicht wordt tot aangezicht omdat wij ons op aanroep omwenden en elkaar aankijken. En vanaf dat moment spreekt het hele gezicht en volstrekt niet slechts de klinkende mond of de gesticulerende hand, dankzij het ene orgaan dat niet spreekt, dat echter de spreker in staat stelt dat te doen wat verdient 'spreken' te heten. Het hele gezicht heet 'gezicht van zien', maar niet omdat wij duizend en één dingen zien, maar omdat wij *prosopa*, elkaar aanzien, ogen zijn. Zoals aan de totempaal de ogen van de dode voor het geheel van het sprekende maskergezicht staan, zoals aan Osiris Horus zijn oog verleent, zo steekt in het woord 'gezicht' dit feit dat jij mij en ik jou aanzie, wanneer wij met elkaar spreken, over ons hele gezicht geschreven staat. De steekdoos van onze ogen vervaardigt een in onze individuele natuur niet te vinden stroom; want slechts de *anthropen*, de *pros-open*, de aangezichten kunnen elkaar met graden van liefde aanzien, en de dieren is dat onthouden. Zo spreekt het hele gezicht omdat de mens kijkt terwijl hij spreekt en spreekt terwijl hij kijkt; ofschoon hij verlegen voor zich uit staart wanneer hij iets naar voren brengt, dan vertrouwt hij er toch nog op dat de ander zal *inzien*, dat hij wel verlegen maar niettegenstaande eerlijk en waar is.

Spraak herschept gezichten tot aangezichten. Een biddend gezicht wordt tot een

aangezicht. Hoe gaat dat toe?

Met-elkaar-spreken presteert iets dat zich uit kauwen, bijten, ruiken, ademen, voelen van de huid, horen nooit zou laten samenstellen. Onder het spreken worden namelijk al deze lijfelijke processen omgedraaid. Doordat zij zich buiten ons samenvoegen in de handeling van het spreken worden ze tegelijkertijd in de handeling van het horen *tot een indruk op onszelf*. Iedere handeling van de taal stelt zich samen uit een zeer groot aantal lichamelijke handelingen van ons lichaam en neemt tegelijkertijd als een uniforme vanbuiten komende zin bij ons intrek. Wij smaken, ruiken, luisteren, ademen, voelen als de dieren. Maar elk van deze processen van spieren, zenuwen, bloed, beenderen, huid wordt omgekeerd opdat wij die tussen onze gesprekspartner en ons laten *converseren* of *corresponderen*. Deze beide woorden probeerden al altijd precies dat uit te drukken wat enkel de abstracte wetenschappen voorheen hadden overgeslagen; dat namelijk de schijnbaar slechts van mijn lijf uitgaande spraakstoten *bovendien* in mijzelf hun echo moeten vinden om zinnig te worden. Een absoluut noodzakelijke eigenschap van alle zinnige taal is dat wie haar spreekt zichzelf hoort.

Nu is dat, zoals we meteen zullen tonen, volstrekt niet vanzelfsprekend. In het schrijven is het pas echt niet onveranderlijk dat wij lezen wat wij schrijven. Maar een zinnig mens zal overigens dat wat hij geschreven heeft over lezen. Dit weerklinken van het gesproken woord bij het spreken en dit beeld van lectuur van de geschreven letter bij de schrijver schijnt geen belangrijke zaak te zijn. En toch zijn echo en beeld het kwellende geheim van het dichten en denken vanaf de eerste dag.

De *Spiegel der Reflectie* zit in ons en zit ons dwars. 'Spiegelmens' is de vloek van de reis der geesten die onze geschiedenis is. En dat wij hier van reflectie, lichtbreking, spiegel, beeld en gelijkenis spreken is geen toeval. Overigens hebben het licht van het oog en het geluid van de mond van voren af aan met elkaar van doen gehad, van toen wij spraken en sedert wij spreken. Namelijk, en daarmee keer ik terug naar de zuiver zintuiglijke waarneming, die onze schedel in het spreken opneemt! Deze schedel is één keer hoofd van mijn lijf, maar hij is ook bruggenhoofd van onze conversatie waarin wij elkaar aanzien van aangezicht tot aangezicht. Hoe zuiverder de taal te meer behoort het vol aanzien van wie aangesproken is en van wie toegehoord heeft tot de daad van spreken. Laat daarom de scepticus niet tegenwerpen dat wij ook zonder aanzien kunnen spreken. Dat weet ik. Maar het is een late nakomeling van onze taal, dat wij zelfs dat kunnen, en het is een tweederangs en uit de tweede hand spreken, meestal is het een college of een reclame.

Een tabel kun je opstellen, waarbij de rangen van elkaar aanzien en met elkaar spreken onder elkaar gezet worden. Daar heb je aan de ene kant het meest volle aanzien maar geen taal, aan de andere kant sonore taal zonder aanschouwelijkheid. Dus

1. *Mystiek schouwen*

Schouwen en zwijgen
De mysticus zwijgt en wordt
niet aangekeken.

2. *Ruisende retoriek*

Beelden en klank van woorden. Reclame
De trommel van de reclame klinkt maar
wie het heft in handen hebben verbergen zich

Dan en 3. *Schouw bij de hoorder*

Spreken bij de spreker, maar zo dat de spreker de hoorder niet werkelijk aankijkt en dat de hoorder niet werkelijk meespreekt (stampen).

Tenslotte 4. *Aanzien bij de spreker*

en Aanspreken bij de hoorder waar het stamelen van de spreker door de macht van zijn liefdevolle aanblik, het onaanzienlijke echter van zijn wijze van spreken door de liefdevolle aanvulling van de kant van een toehoorder in evenwicht worden getrokken.

Tussen deze uitersten laten zich talloze varianten inschalen. Maar ik hoop de lezer reeds door deze selectie aan te zetten, zijn beheersing van de eigen spraakervaring te ontplooiën en uit te breken uit het hem bijgebrachte bijgeloof omtrent spreken. Hij zal in elke aparte pijnigende en beschamende of verheffende en grote herinnering aan menselijke ontmoetingen altijd dit samenwerken van het hele aangezicht of (bij brieven) van het geheel innerlijk aangekeken zijn van z'n tegenover waarnemen. Dan, wanneer hij de balans van zijn ervaringen opmaakt, zal hij de hoogten en de diepten van zijn verkeer in taal en schrift uit kunnen sorteren. Hij zal weten wie hem nietszeggend voorkwam en wie hem 'werkelijk wat te zeggen had'. Wellicht heb je dit boek een ogenblik neergelegd en heb je heimelijk een kleur gekregen omtrent een onaangename ervaring of je hebt je verheugd om een verheffend gesprek, doordat je ingevallen is, dat je werkelijk een keer geen loutere woordenwisseling moest doormaken maar een zich op elkaar inlaten meemaakte. Dan heb je schaal 5 zelf ontdekt, die van loutere woordenwisseling. Op deze schaal kijkt noch de ene noch de andere, maar omdat genoeg woorden gewisseld zijn laat men naar het citaat van Schiller eindelijk daden, meestal misdaden zien. Want merkwaardigerwijze bestaan de daden die op louter woordenwisseling volgen en die zich 'laten zien' bijna altijd uit oorlogen, afstraffingen, duels. Waarom moet dat zijn? Nu, wie de woordenwisseling eenmaal zelf als de afgrond van niet-spreken heeft ontdekt die stelt juist daarmee vast dat spreken zonder wederkerig 'zich in het oog vatten' een onbegrijpelijke dwaling is. Zoals alle zonden tegen de Heilige Geest wordt zulk een misbruik van het woord streng gestraft. Bij een ultimatum ziet men elkaar al niet meer aan; dit moet het laatste woord zijn: "je moet je onderwerpen of anders..." Wanneer op een ultimatum geen oorlog volgt, zo volgt toch geen vrede maar heeft het andere deel juist gecapituleerd en is als aanzienlijke gesprekspartner uitgescheden.

Hiermee zijn 'woordenwisseling' of 'ultima' als tegenpolen tegenover heilzame taal vastgesteld. Hiertoe waag ik het, de beide aangezichten van de gesprekspartners te vatten als het gebied dat het gesprek tot bodem dient. De conversatie beweegt zich dus tussen de aangezichten heen en weer en is daardoor ingekaderd. Zij zijn het kader van het gesprek. En nu believe de lezer te bedenken dat 'spraak' zelf gesprek betekend heeft en slechts vandaag van gesprek als zijn veralgemenisering zich losmaakt. *Spraak is het abstractum van gesprek.* Beide kan men niet zonder kader.

Deze vorming van het kader verheldert ons de omkeer van de zintuiglijke handelingen die plaats vinden in het gesprek. In het kader van het gesprek worden mijn adem, klakken, klinken, kortweg alle elementaire handelingen waaruit ik lijfelijk mijn gespreksbijdrage opbouw tot bestanddelen van een uniform gesprek, waaraan zich twee lijven onderwerpen en waarvan pas haar aparte elementaire handelingen zin ontvangen. Iedere *conceptie* is werkelijk samenvatting in het kader van een gesprek. Het kader van het gesprek vormt dus de beide gesprekspartners uit individuen tot brandpunten van een ellips om. Mijn hoofd wordt tot bruggenhoofd, mijn hoofd één van de beide gezichtspunten van het gesprek enz. Het volle woord waarbij wij elkaar aanzien maakt uit kauwen begrijpen, uit ademen geïnspireerd zijn, uit horen vernemen en verstaan, uit ruiken bespeuren, uit smaken zin en

peinzen, uit voelen ondervinden. De geleerden spreken veel van sublimeren en hebben mij nog nooit kunnen zeggen in welke luchtige hoogte dan dit 'sublimeren' mag gaan. Wat voor nut heeft het goochelaarskunststuk van een tot heldhaftig offer gesublimeerde teleurstelling? De psychoanalyse bedriegt de arme schelm die met zijn moeder niet mag slapen met sublimering. Echter heb ik altijd met iedere zoon van Eva begrepen dat ik waar ik 'moeder' zeg ik niet ook 'bruid' kan zeggen zonder de eerste naam te schenden. Ik sublimeer in 't geheel niet. Maar ik spreek met het oog op moeder of bruid en “door mijn hele wezen/ werd 't onuitsprekelijk helder” (Eichendorff). Het geluid in mijn mond, de blik in mijn oog, de greep van mijn kaak, het trommelvlies en de tong, de neusvleugels die afwisselend met de mond de lucht inhalen en uitademen, alle zijn ingedompeld in de met de moeder of de bruid of gemeente of het leger gedeelde spraakstroom. Zo wordt elke van mijn lijfelijke handelingen met de blik op hen omgekeerd en in de zin van zijn tegendeel omgedraaid, wanneer wij spreken. Want die stamt nu uit het woord en niet uit mijn bijzondere orgaan. Niets wordt gesublimeerd, alles wordt geïnspireerd. Het wordt namelijk met het oog op het uniforme proces van de aanspraak, het aanzien, het antwoorden, het overeenstemmen, het corresponderen, het eensgezind worden begrepen. Waar ik tevoren voor me heen kauw, daar begrijp ik nu wat op mij toekomt en als woord in mij dringt. Waar ik tevoren zag, daar kijk ik nu dankzij de aanblik van het oog van die mij aanziet wat hij in mij opmerkt. Alle geestelijke handelingen draaien de richting van de lichamelijke handeling die eraan ten gronde ligt om. Ook mijn hart doet nu pas een slag bij mij naar binnen. In plaats van acteur in de wereld gaan ze van de aankijkende en antwoordende en verwachtingsvolle en gehoorzame en geduldige hoorders op degene toe die ze uiting geven. Slechts zo wordt in plaats van de 'geluid makende hond' de sprekende mens in ons intrekking geboren. De seksuele aandrift die van mij naar buiten raast wordt door geliefde die mij aankijkt tot de liefde die ik ontvang. Er bestaat onder mensen die met elkaar spreken nergens meer de 'wereld zonder meer', het 'geslacht zonder meer'. Vandaag spreken de zielen vaak het meest effectief in de brief.

De schreeuwende wil zichzelf niet horen maar slechts schreeuwen. De denkende wil niet dat een ander hem hoort. De denkers zijn toch daarop allen zo trots dat zij eigenlijk slechts zelf vermoeden hoe intelligent ze zijn. De anderen worden door deze denkers altijd meelij waardig gevonden omdat ze slechts het publiek zijn voor wat zij in taal mee te delen hebben en daarom helemaal niet zouden kunnen bevroeden wat er allemaal in het denken van de denker omgaat. De schreeuwers echter willen slechts dat de andere hoort en hen te hulp komt om het vuur te blussen. De schreeuwers zeggen: “vuurio, diefio” omdat de io's het geluid nog luider en enkel maar tot roep maken. Laten we maar eens afzien van schreeuwers en denkers.

Gesprekspartners horen wat gezegd wordt, maakt helemaal niet uit wie van hen het zegt. Wanneer de gemeente en de geestelijke elkaar afwisselen bij de zang van psalmverzen, dan vernemen zij uit de mond van de ander in variatie dat wat zij zelf hebben gezegd weer. De veelgebruikte term daarvoor in het brevier en koorgebed en bij de psalm is *parallelisme membrorum*. Niet dat is de zin van dit parallel gaan van telkens twee vershelften dat ik tweemaal hetzelfde zeg, *maar dat jij mij en ik jou hetzelfde mogen zeggen*, opdat wij beide vernemen en in het horen het zeggen, in het zeggen het horen, zo de overhand hebben dat mij de zegen van mijn eigen woord te beurt kan vallen. Een jonge leek zei tot zijn priester: “Geloofd zij Jezus Christus.” Die stokte, zweeg, maar dan zei hij met inspanning: “In eeuwigheid amen.” daar gelukte de *omkeer van het woord!*

Mijn lijfelijke werktuigen: het mondwerk, de facie, de lippen, het gebit in de mond en

gezicht en lippen en wangen veranderd te vinden, is de ervaring van de in de weerklank van het gebed van naar elkaar horende gemeenteleden. Het *paralellisme membrorum* is dus niets 'hebreuws' of oriëntaals zoals de materialisten van het woord beweren. Nee toen Israël uit Egypte trok, moest het vasthouden aan een wijze van spreken waarin de Griekse ketterij van het 'denken' en de Skytische van het dierlijk gebrul beide onmogelijk bleven. Johann Gottlieb Fichte en de nazi-spreek-koren zijn beide verschrikkelijke zonden tegen de geest van de taal. Meneer Fichte wiens Ik zijn Niet-Ik verslindt en het massale koor dat zichzelf niet kan aanhoren zijn beide buiten de omkeer van het lijf dankzij het woord. Ze zijn beide louter “Hij” en “Het”. Waar echter gehoord wordt onder het spreken en gesproken wordt onder het horen daar ligt de mens met al zijn zinnen op de wiek van dit tot hem zelf en in hem binnendringende ofschoon door hem geuite en aangeheven woord. Want hij heft de toon aan die nu hem zelf tot klinken brengt en hem laat instemmen en hem anders stemt en bestemt in eendracht met hen die, aan hem gelijk en toch ongelijk aan hem, het woord variëren. Het *paralellisme membrorum* is dus niet gedachtevoering van de psalm maar invoering van mijn eigen lijf in het rijk van mijn woord. Daardoor dat ik de helft van de tijd responderend, *antwoordend hoor*, gaat mijn lijf als deel van het tweelingenlijf heen en weer en al mijn leden en zintuigen worden mij opnieuw geschonken omdat ze zich nu omgekeerd verhouden als ze deden in mijn sensuele isolering ervoor. Ze hadden uit mij naar buiten gebracht, nu brengen ze in mij binnen.

Deze ontdekking kroont onze taaldiscussie in de eerste band (de hoorweg). Ze is de belangrijkste omkering van het gangbare bijgeloof over 'spraak'. De lezer zal echter begrijpen dat ik ze op de diepste plaats van het werk heb neergelegd opdat haar slechts vinden kan voor wie iets aan dit boek gelegen is en die dus tot op deze plaats gelezen heeft. Want dan zal hij om het woord op deze pelgrimstocht van ons geslacht zelf gesidderd hebben, En wanneer wij sidderen, beginnen wij pas de huiveringwekkende omkeer door de taal op te snuiven. Dat wij op ons zelf mogen toekomen, is het huiveringwekkende van het spreken. Bekering, toekomst, advent heeft dus de hoogste zin: Wij komen toe op ons zelf. Wanneer echter mijn eigen woord op mij toekomt en alles wat voorheen van mij te gelden scheen uit de grondvesten heffen kan, dan scheidt mij het woord om en ik word pas onder diens voor GODS aangezicht op mij terugvallende klank mijn meest, voor-adamietische, betere zelf. Juist mijn *oude* Adam ontpopt zich als de 'secondaire'. De oude Adam is enkel mijn verpakking in mijn tijdperk. Want ten opzichte van mijn tegenover heft mij mijn eigen woord uit de grondvesten.

Deze omkeer van het woord veroorlooft ons, Christus neer te leggen aan de boezem van de Vader – wat zou dan anders van onze Schepper de aanmatigende invasie in ons toegesloten binnenste voor zin hebben? – en ons aan te nemen als reeds anders bestemd vóór onze oude adam. Jezus is wel de tweede Adam, maar Christus is ons eerste en eigenlijke karakter. Wij zijn *naturaliter Christiani*. Ieder meisje weet het: “dat was een moeten, was een dwang” – Eva Pogner, en Cosima von Bülow was slechts een betoverde Pognerin, verwenste door Bülow, maar bij GOD Walther von Stolzing en Richard Wagner waren tijden tevoren haar broer of haar echtgenoot (zie Richard Wagner's opera Die Meistersinger acte 3, scene 4). En de betovering, het verwenst zijn vielen weg voor het ene woord, de oproep van de liefde. Geen vrouw heeft ooit aan deze predestinatie van vóór de schepping van de wereld getwijfeld.

Wanneer Goethe dicht: “Ach jij was in achterhaalde tijden/ mijn zuster of mijn vrouw” (gedicht voor Charlotte von Stein) en de eeuwig in deze wereld van hem gescheiden

Marianne toeroept: “En een tweede woord: Er zij! / Scheidt ons niet voor de tweede keer” (gedicht “Wiederfinden” West-Östlicher Divan), dan kunnen slechts Goethe-filologen doen alsof ze de vertaling uit de christelijke theologie niet horen.

De dichter transposeert de eeuwige waarheid van iedere ziel naar de bestemde, in stem gevatte liefdesverhouding waar deze liefhebbende (vrouw) door deze liefhebbende (man) in vlees en bloed wordt aangezien. Maar heeft b.v. Suleika niet ook Hatem, heeft vrouw von Stein niet ook op Goethe haar blik gewend? Men vertale toch slechts een keer Goethe's woorden in de taal van de door hem geliefde, voorbijgaande geliefde zielen! Deze vrouwen, deze zielen hebben veel meer van de eeuwigheid der liefde geweten dan de voorbijgaande, tot voorbijgaan vervloekte en gezegende heer 'geheimde' raad von Goethe, en wanneer zij daarom gezegd zouden hebben: “Jij was stellig in vroeger geleefde tijden mijn broeder en mijn echtgenoot” zoals ze beslist gezegd hebben, omdat anders Goethe zijn verzen helemaal niet had kunnen dichten; toen hebben zij met veel meer geldigheid, want definitiever de nood van iedere menselijke ziel geopenbaard. “Mijn ziel is op jouw lippen” schreef daarom Goethe aan Charlotte von Stein. (Adieu brief 23 april 1781; toespeling op Shakespeare's Romeo en Julia) Niet enkel de voorbijgaande dichter ontdekt de betere mens *boven* wie hij zichzelf verbeelde te zijn. *Wij allen doen dat naar de redelijkheid van onze woorden.* Geen mens, die niet het echte GODS-kind zou zijn en niet in het woord dat hij waarachtig en trouw uitspreekt, GODS zoon zou zijn. Goethe zelf heeft in de gelijkenis van het literaire werk de waarheid van de ons zelf omscheppende en op ons diepere zelf terugwerpende logos 'ook' mogen uitspreken. Ja, maar wee de eeuw die deze macht van het woord, ons zelf om te keren, wel voor het genie, de dichter, de kunstenaar inschikkelijk geloofde en die in dezelfde ademtocht aan ieder kind van deze wereld ontzegde. Goethe heeft het evangelie gesecculariseerd. Dat is niets geringers. Maar hebben wij ons recht van eerstgeborene afgestaan aan de genieën? Vrucht van hun lippen en van de lippen van allen die hun namen met liefde uitspreken wordt iedere ziel. De bewoners van de eeuw van de Gedachte hebben zichzelf als massa laten verbeurd verklaren. Geconfisqueerd is in de hedendaagse mens de roep der liefde van zijn Schepper die hem reeds vóór hij Adam was zijn naam gaf. Zijn woord komt nooit meer op hem toe. En niemand mag zich meer in zijn diepere wezen inspreken. Want dat wij *hoorders van onze woorden* zijn, is vergeten. De psychologische apen denken dat wij zouden spreken om anderen iets te zeggen wat wij ons tevoren hebben uitgedacht. In het gezicht van de dood echter heeft de jezuïetenpater Alfred Delp plotseling precies zo gesproken als de protestant Helmuth James von Moltke en beide hebben tevoren helemaal niets “gedacht”. Het woord heeft hen overmand en hun ziel is sterker geworden dan hun dood en zij hebben een duet in de folterkamer aangeheven precies als de drie mannen in de vurige oven. Wie kent de namen van deze drie? Zoals de zangers van het loflied in de vurige oven zijn zij in het leven gebleven. De bloedgetuigen Delp en Moltke moeten als broeders, als door GOD vóór de schepping geroepen broeders hun oude Adam als “jezuïet” en “graaf” uittrekken.

Wanneer je ze niet bij jezelf met 'waarde Moltke', 'waarde Delp' kunt aanspreken maar verder met de graaf en met de vrouw weduwe secretaresse van het opperdistrict je pluimstrijkerig moet onderhouden, dan is Christus zeker niet opgestaan en al onze hoop is vergeefs. Want wie je was voor je ouders je uit GODS hand ontvingen dat onthult je je naam, wanneer je die zelf ter ore neemt.

Wij mensen spreken dus met geen enkel ander doel dan dat wij *tot elkaar* jij kunnen zeggen. Het duet 'Moltke-Delp', het trio van de drie mannen in de vurige oven, de bloedgetuigen van de heilige offers van de 'machthebbers en die naar de macht grepen', die

moeten wij allemaal wegslaan uit de slakken van hun ambtelijke stukken van bekleding, partijprogramma's, statistieken en literatuurgeschiedenissen, wanneer zij maar een keer zelf het woord naar zichzelf gekeerd hebben en voor hun woord hebben ingestaan. Ieder die satan eenmaal z'n congé gaf wordt met dit woord onze broeder. De schrijvers echter en de zwetsers zijn het niet. Want... die zijn immers de taal 'meester'. Delp en Moltke waren enkel werktuigen van het woord.

Broeder is de mens die de duivel weerstaat. De duivel is de spreker die niet achter zijn woord staat en door zijn woord achterhaald wordt. Duivel, *diabolos*, is hij op wie men zich niet beroepen kan omdat hij zegt: “Mijn naam is haas, ik weet van niets.” Ieder echter die toestaat dat men zich op hem betreft leeft in de geest van de ene Heer op wie wij ons allen altijd kunnen beroepen, altijd, zelfs wanneer wij onder doodsgevaar de waarheid zeggen zoals de dominee van Buchenwald, Paul Schneider, gedaan heeft. Want hij is de GOD der waarheid en Hij wil dat ook een mens die de bonzen misbruiken met namen als joden, fascisten, Moskovieten, reactionairen, dat ook die nog van zichzelf moet mogen zeggen wie hij dan werkelijk is. En hij moet dat zeggen ook wanneer hem niemand hoort en hem niemand gelooft, zoals onze daarom tot onze Heer benoemde aanvanger en voleindiger van ons geloof. Hij zei wie hij was toen noch Petrus noch Paulus het van hem wilden geloven. Maar zeker, hij zei het zo dat het op hem zelf toekwam met de woorden van het gericht. En toen onze Heer in het laatste ogenblik de maskers van de timmerman en de rabbi en de profeet ophief en bekende wie hij was, toen kwam dit woord eerst op geen enkele mens toe behalve op hem zelf. Hem voerde het naar de galg. En van hem hebben wij daarom die volgorde van alle speken geleerd. *Wie spreekt, bij hem komt zijn woord zelf het eerst aan.* Wanneer van Mozes gezegd is: “Zeg de kinderen van Israël!”, zo wordt tot Jezus gezegd: “Zeg luid tot jou en neem hemel en aarde tot getuige, laat Jouw woord bij Jou beginnen en het zal over de hele aarde onweerstaanbaar uitgaan”.

En zo is het gebeurd. En daarom kan vandaag iedereen weten wat het betekent, te spreken nadat 1900 jaren geleden voor de eerste keer het dubbele gebod uitging, een gebod van de keizer Augustus voor de statistiek en een gebod GODS aan de benoemde mensen die zich door zijn woord laten leiden.

Inheems Christendom

Mocht de lezer vanwege de studie van het kader van een gesprek de SEPTUAGINTA van de 72 hermeneuten in Alexandrië vergeten zijn, zo behoeft hij nu slechts één blik te werpen op hun prestatie om te weten dat dit hoofdstuk zelf zijn kennis te danken heeft aan hun handelen. Zij voeren ons tot ons aller Heiligdom.

De SEPTUAGINTA heeft een nieuw kader voor een gesprek van de mensen voorbereid. Tot die tijd was het Grieks een vat (schaal, omhulsel) van de griekse geest. Deze geest vatte meer dan één menselijke ordening in het oog en werd sterker in vergelijk met meerdere vormen van staatsbeleid op weg naar de humanist (de mensvorm). In de tocht van Alexander goot zich dit ruimdenkende humanisme uit over de voorgriekse wereld vanaf Troje tot India, van Jupiter Ammon tot Jeruzalem.

Met de SEPTUAGINTA worden wij opmerkzaam op een ommekeer. Uit het vat van de genieën wordt nu één en dezelfde taal tot iets secundairs: De gehelleniseerde wereld begint zijn stralen naar binnen te werpen in het Grieks en daarop terug te stralen. Van alles hadden de Grieken bericht gedaan, maar altijd in het Grieks. Nu voor de eerste keer doet intrede het meest onvergelykbare, meest onvertaalbare, meest ingemetselde en meest onverenigbare woord, het woord van het volk van de GOD 'die pas op het punt staat Zijn volk te zullen

scheppen' – intrede in de encyclopedische, dat wil zeggen, toekomstloze Griekse geesteswereld.

Daarmee keren zich de klokhuzen van de antieken elkaar het gezicht toe. De SEPTUAGINTA spreekt nog niet de Griekse aard 'als zodanig' aan. Maar ze spreekt al 'in het aangezicht van de Grieken'. En de Grieken spreken 'ten aanzien van de Joden'. De apostel Paulus heeft als Saulus op het gymnasium in Tarsus veel meer griekse poëzie en zelfs meer de moderne dichters gelezen dan de bijbel-critici beweren. Op scholen leest men de moderne schrijvers altijd het laatst. Wanneer dus Paulus Arétas citeert, die zijn medeburger was, dan kan men pas overzien hoeveel Homerus hij tevoren heeft moeten lezen vóór hij aan Arétas mocht beginnen. De omkeer van het woord is dus hier voorbereid omdat twee grootmachten van de antieke wereld zich opmaakten, zich tot elkaar om te wenden.

Zonder deze omkeer zou het woord niet zichtbaar hebben kunnen worden. Pas het kader dat door de hermeneuten is geschapen veroorloofde dat op het kruis van Christus in de Hebreeuwse, Griekse en Romeinse taal geschreven werd. Iets nieuws was mogelijk geworden: de tongen waren tot schedes geworden waarin het mes van de geest stak. En de tijdgenoten wisten dit. Philo van Alexandrië vertelt in zijn boek "Het Leven van Mozes" dat elk jaar het feest van de vertaling met grote pracht als vreugdedag werd gevierd.

Maar wellicht nog kenmerkender is het latere verkeren van de jubel in treurnis toen het kruis van de christenen in het medium van deze vertaling zich zegevierend baan brak. De dag waarop de Thora in het Grieks verscheen werd in de boekrol TAHAMIL voor een ongeluksdag van het heelal verklaard. Het was een dag zo verschrikkelijk voor Israël, zegt een ander traktaat na Christus, MASSEHET SOFERIM, als de dag waarop het gouden kalf gegoten werd.

Uit de jubel vóór de verwoesting van de tempel en uit de vertwijfeling na Christus' geboorte wordt de samenhang van de hermeneuten en het NIEUWE TESTAMENT helder. Hier vinden de antieke sacrale talen hun einde. Iedere stap van de geschiedenis ging verder dan de voorgaande met een verdere vrijheid, een nieuwe emancipatie. In de vertaling van OUDE TESTAMENT hebben de Alexandrijnse Joden uit profetie en humanisme, uit Homerus en Bijbel een nieuw kader geschapen. En het is in dit kader dat een van de talen bevrijde taal geboren is. In onze tijdrekening is geen enkele taal meer 'sacraal'! De ziel schept veeleer elke dag haar taal nieuw, schept ze uit alle talen om haar unieke bekentenis af te leggen.

Met onze blik op de SEPTUAGINTA gericht op het vertaalde woord zien wij dat het heeft kunnen gebeuren dat te midden van de volken nu plotseling niet twee gesprekspartners opduiken zoals voorheen binnen één enkele taal, maar in plaats van oor en mond en liefdevol elkaar aanziende sprekers het eenzame kruis.

Het kruis is het aanschouwelijk en hoorbaar geworden woord in het kader van het gesprek van alle volken met alle volken, van alle partijen, van alle klassen en geslachten met hun tegenpolen.

Het rijst op in de nog niet met elkaar sprekende en elkaar nog niet aankijkende mensendieren en horden als het tussen hoorder en spreker, aankijkende en aankijkende nog onbeslist zwevende woord van GOD. Spreken en horen moeten wij allen. In het leven roepen en ten dode veroordelen moeten onze woorden. Kaders moeten wij vormen om vrede te hebben. Het kruis draagt het ieder op, onafgebroken te beslissen of hij/zij spreker of hoorder, aanklager of offer, woordenwisselaar, mysticus redenaar, liefdes verklaarder of uitleggende toehoorder zou zijn of zou moeten zijn. Het kruis staat daar waar de brandpunten niet tot hun ontstaan zouden komen zonder zijn uitdaging. Want hier hangt de

mens als GODS woord aan ons *opdat wij spreken en horen en aangezichten worden* en elkaar aankijkend en aanschouwelijk tot aanzien brengen. De stervende, aan wie de stem breekt, heeft met deze handeling ons eens-voor-al om zijn kruis gegroepeerd, wij allen staan nu in een nieuw kader, in het door hem doorgloeide en omvatte kader; alles wat ooit iemand na hem zeggen of horen kan *echoot* en spiegelt zich in dit kader.

Van nu af aan kunnen wij zien wat wij doen wanneer wij spreken, wat wij zouden moeten doen en zouden kunnen volbrengen wanneer wij slechts heet of koud zouden zijn.

Het meest eenvoudige en meest nuchtere woord van het nieuwe tijdsbestek is dat van het *vleesgeworden woord*. Het is geen metaforische wending, geen vergelijking maar grammatische waarheid.

Toen zich de eerste twee talen hadden leren aanzien, toen werd ook het woord dat tussen alle talen staat aan te zien.

“Ich bin nun einmal weder Leib noch Geist, sondern etwas Drittes, die Kraft zur Überwindung”

“Ik ben nu eenmaal noch lijf noch geest maar iets derdes, de kracht tot overwinning,”
(Nietzsche, brief aan Franz Overbeck, 31 december 1882)

is de uitspraak van deze aan het kruis hangende. Uit geest en lijf kwam de ziel tevoorschijn die hun geest aan de Vader overgaf en hun lichaam aan de begrafenis-lieden overliet. De ziel is naam, gezicht en woord. Dat wij een ziel hebben, ervoer de eerste stam in de extase van zijn lichamen. Daar trad de ziel uit het lichaam uit en de geesten hielden hun intocht in het lichaam. Vanaf toen weet de mens dat hij noch lijf noch geest is. Hij weet het door ervaring.

Aan het kruis is de ziel vandaag en het lijf is verleden en van gister en de pinkstergeest wordt morgen verwacht. Uit lijf is ziel geworden, uit ziel zal Heilige Geest worden. Lijf, ziel, geest zijn dus op het kruis gespijkerd. En wat is geest? Het in de blik op de ziel beginnende onderhoud, het gesprek aller tijden met dit kruis in de plaats van de oude kaders. De kaders zijn verbroken. Dit kruis kadert niet. Toen ooit Aristoteles tot Alexander sprak of Cornelia, de moeder van de Gracchen, tot haar zonen, of Andromache tot Hector: “Is Hector willens, zich eeuwig van mij te wenden?”, toen spraken zij als leraren van de wijsheid, als matrone van Rome, als vrouw en moeder. Zij zagen elkaar aan in het kader van hun politieke lichaam, van de politieke huishouding van een school der wijsheid in het paleis, van een atrium van een romeinse senator, van een muur om de stad Troje.

Niet zo diegenen die hun blik slaan op het woord *GODS*. Een zwaard gaat door hun ziel dat van dat midden op ze toekomt en ze zo heftig bedreigt dat ze ophouden koningsdochter, matrone of leraar te zijn. Het kruis brengt hun ogen in het nauw, opdat hun lippen het ongehoorde, ongedachte, met deze liefde jegens de lijdende overeenstemmende woord kunnen vormen. Zo gauw dit kruis te midden van onze talen staat kan niets dat al gesproken is geheel onveranderd herhaald worden. Ieder woord van iedere taal heeft in de blik op het kruis zijn karakter verloren. Iedere filoloog weet dat ik hier een wetenschappelijk feit uitspreek. Van het Latijnse woord *verbum* tot het Duitse woord *Geist*, van het Griekse *logos* tot het Hebreeuwse *messias*, van het Engelse *liberty* tot het Franse *amour* klinkt ieder woord veranderd in de blik op het kruis. Wij allen spreken in de aanblik op of in het wegdraaien van de ogen van dit kruis. 150 jaren is kritisch onderzoek van de bijbel b.v. door weg te blikken van het kruis bedreven. Het gehele liberalisme is de blik afwenden van het kruis.

Wij mogen weer met de blik op het *Woord GODS* spreken. Dan slaat ons hart in de heilige gevangenschap van deze blik en daardoor wordt onze geest vrij. De arme drommels die in afgewende blik van het woord *GODS* denken en spreken krijgen een leeg hart en een bevangen geest. De gerichte blik ontbreekt, dus ontbreekt hen de taal. In overeenkomst

worden zij privé eigenaars van hun denken, deze humanisten, deze rationalisten, deze dialectici en idealisten, deze aristotelisten, platonisten, marxisten, nihilisten; hun ogen hebben niet door hun hart opgelicht, hun mond spreekt zijn woord zonder ogenspel en aanblik; in plaats van *in het ogenblik der liefde* te spreken denken zij in natuurwetenschappelijk lamplicht. Deze beide lichtbronnen worden door alle 'wereldbeschouwers' verwisselt. De lamp verblindt. Het woord 'ogenblik' betekent echter liefdesogenblik of het is onzin. Wereldbeschouwing is wegstaren van het kruis. Want ieder mens verlangt te vernemen; daarom is ieder oorspronkelijk een christen. Daarmee richten wij de wegwijzer van dit hoofdstuk op. *Ieder mens is van oorsprong christen*. Ik weerspreek hier Augustinus die zegt: "Christianus fit, non nascitur", de christen zou bekeerd moeten worden, er zouden geen christenen van geboorte zijn. Zijn woord is in de loop van de tijd verschaald geworden. Men heeft het zich daarmee te gemakkelijk gemaakt. Augustinus wordt verkeerd gehoord. De wending van de wereld van onze tijd verlangt de revisie van dit woord zoals dat met elk woord van zijn tijd moet gebeuren. Vanzelfsprekend blijft het waar. Maar die waarheid nut ons vandaag niets. Ons is gezegd: "Jullie zijn geboren geliefden van het woord." Eerder dan de bergen waren wilde *GOD* de mens en elk mens keert zich als de plant naar het licht, zo naar het woord alsof hij er levenslang op had gewacht. *Het woord treft dus ons diepste en oorspronkelijkste zelf*. Hem overkomt de aankomst, de advent van zijn ware, uitgesproken natuur. Want wij zijn pas geboren wanneer wij uitgesprokenen zijn. Christus is toch dat stuk van het *goddelijke woord*, dat wachtte in ons in te gaan voordat wij in de werkelijkheid waren binnengebroken. Onze naam wacht op ons. De mens die in ons mannenlijken of vrouwenlijken moet binnengaan wordt ons in de aanroep der liefde geschonken. Het kruis verleent de mens de mens omdat hij moet worden aangekeken vóór hij van zichzelf kan weten! De meest ware, meest primaire, meest aanvankelijke mens in mij belachelijke, alledaagse, leugenachtige, verkromde tijdgenoot wordt door de blik der liefde tot opgloeien gebracht.

Is een elektrische gloeilamp 'af' voordat ze 'aan' is? Wij zijn zo onaf als deze. De gloeilamp is pas wat ze is wanneer ze gloeit. In het oog op mij pas ben ik. Want pas met het oog op deze aanblik laat ik mij los en word de oer-mens die wel in ieder van ons is aangeboren maar noch blaas noch de tanden laat zien zoals zich die lui de oer-mens voorstellen. Drie dingen kun je van de oermens beweren. Hij waagt ja te zeggen tot zijn eigen aard. Hij waagt zich te verheffen tot zijn geboorte uit het woord. Hij waagt zich zijn eigen evenbeeld-van-*GOD*-zijn toe te staan. Of wij zijn één voor allen en alle voor één het *vleeswordende woord* of Jezus is tevergeefs gekruisigd.

Daarom moet de zin "christianus fit, non nascitur" vandaag slechts nog terloops gezegd worden. De mens wordt uit het woord geboren is de hoofdzaak omdat de mens enkel 'met het oog op' zichzelf leert aan te spreken. Werkzaam onszelf aan te spreken is onmogelijk vóór God heeft aangesproken. Ontvang je in de aanblik van de liefde, met het oog op de liefde jouw naam, dan is je geboorte voltooid. Op wie de liefde zo is toegetreden die verwerft een aangezicht. Vóór hij een aangezicht heeft verworven is hij geen mens. Dat een blik op je valt, zo dat je aan jezelf toe kunt komen, is jouw voorwaarde van leven. Iedere wisseling in onze omstandigheid is pas voltrokken wanneer ons adres of aanspreektitel door iemand anders wordt gebruikt.

Pas doordat onder een nieuw adres iemand een brief aan Octavio Piccolomini adresseerde bestond de vorst Piccolomini. Pas toen Pontius Pilatus vroeg: "Bent u de messias" had het geheim van Jezus de wijdden van de wereld bereikt, uit liefde waarvoor hij in de wereld gekomen was. Voortbrengsels van onze eigen fantasie brengen ons niet tot onze bestemming, Inheemse mensen moeten wij worden. En *inheemse mensen zijn we juist pas*

dan wanneer ons woord op ons zelf terugvalt. Dan pas heeft ons trillingsgetal in dit schone, klinkende, weerklinkende universum zijn bestemming gevonden. En omdat de mens zeker een trillingsgetal en klankfiguur is, zo is hij pas bij zijn oorsprong aangekomen wanneer hij zijn trillingsgetal ontvangt.

'Christianus fit, non nascitur.' Mag zijn, maar: "Christus fuit prior quam praeparationes, educationes, reformationes, revolutiones ad Christum." De hele naturen van de volken, klassen, geslachten, tijden, dat voelt toch ieder, zijn zoals Robert Browning zegt: "Amalgamate false natures" (mengsel valse figuren; uit Elizabeth Browning, POEMS, London 1850). De naturen van de mensen moeten dus weggekrabd worden opdat de binnenkomst van de geboorte van de mens kan plaatsvinden. Het front van de slag loopt tussen christianus en Christus, tussen de enkel maar bekeerden en de werkzaam verlost.

Het Evangelie van Johannes

Het NIEUWE TESTAMENT hebben wij in het Grieks. Weliswaar heeft de eerste evangelist waarschijnlijk wel een eerste poging ondernomen, aan de Joden in het Hebreeuws te prediken. Maar ook zijn evangelie is enkel in het Grieks bewaard. De andere boeken van het NIEUWE TESTAMENT zijn gelijk in het Grieks ontstaan. Het Griekse werd zo aan de Griekse geest ontvreemd en door een nieuwe geest overweldigd. *De taal van het NIEUWE TESTAMENT is een nieuwe taal.* De auteur van het woordenboek voor het NIEUWE TESTAMENT, de solitaire reactionair Hermann Cremer sprak het voor het eerst uit, Franz Julius Delitzsch heeft het herhaald en sedert het nieuwe uit vele banden bestaande Wörterbuch zum NEUEN TESTAMENT, de beste vrucht uit het Nazi-tijdperk, kan iedere student het met handen aanvatten dat het Grieks door het vertalen een nieuwe geest is ingeblazen.

Doordat het zich dienend voor deze geest opende stond het op uit het stof van de alexandrijnse boekengeleerdheid. De terechte Griek, Johannes Guldemon, kon op zijn Grieks het heidense Griekendom een Odyssee, een *plane* (zwerftocht) noemen. De Grieken zijn dus boven zichzelf uitgegroeid toen ze vertalers werden van de stem van Israël. Want daarmee ontstond het kader van onze eigen existentie. Slechts om wille van dit kader van ons tijdperk gaan ons de Grieken en de Joden van de antieken zo veel aan voor en na. Altijd nog blijft het erbij dat het kruis eerst tussen hen beide stond. Beide kunnen we niet eerder in vrede laten gaan dan wanneer wij hun kader of hun kadervorming voor ons kruis geheel geërfd hebben.